

деликт у питању (отмица малољетне дјевојке и њено вјенчавање са отмицаром) могло сматрати исто тако духовним колико и кривичним преступом, па чак да је — с обзиром на устаљена схватања средине — онај први елеменат и преовлађивао. С друге стране, владика црногорски (и поред тога што је он био поглавар једне стране земље — због јединства духовне и свјетовне власти у Црној Гори у то доба) био је истовремено и духовни поглавар свега православног живља у Боки, мада је Бока била у то вријеме у саставу Млетачке Републике. Отуда је њему припадала надлежност да уређује у духовним стварима и на овој територији. Но, с друге стране, ипак је и ово његово уредовање било изведено у једној одређеној, уобичајеној и на овом дијелу млетачке територије толерисаној форми, тј. у форми суда добрих људи, у ком суду је владика Сава, формално, био само један од чланова судског вијећа, иако је, фактички, овим вијећем руководио и био у стварној могућности да његова ријеч и одлука буде одлучујућа, што се најбоље види из одредбе о неминовном покоравању странака пресуди, уз пријетњу тешком духовном казном проклетства и одлучења из цркве, неуобичајену у дотадашњој пракси судова добрих људи на овом подручју.

Др Ђорђе Миловић

ИЗ РАДА НИКШИЋКЕ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ 1931—1935.

У прољеће 1931. године било је већ очигледно да оштрица војно-монархистичке диктатуре отупљује.

Мјесна партијска организација у Никшићу дотадашњим налетом шестојануарске диктатуре била је знатно ослабљена и тек се почињала опорављати. Један број чланова, због објективних тешкоћа, а и личних слабости, иако није посве отпао, био се пасивизирао. Остали, чвршћи дио, био се зачуаурио. Оно мало активности коју је показивао било је некако искидано и више „дивље“ него организовано. Несумњиво је да је томе дјелимично допринио и прекид редовних веза са вишим форумом.

Због таквог стања, у нашој организацији је нешто касније потекла иницијатива за сазивање једног састанка. Договору, одржаном у јесен у Улици Вука Мићуновића, у кући Ј. Ковачиће, присуствовало је само 6—7 другова из града, јер из осталих мјеста и села, због изгубљених и још неуспостављених веза, није било учесника.

На састанку је, последије разговора о стању организације и доста оштре критике због њега, именован нови Припремни комитет (Марко Велић, Илија Мартиновић и ја), у који су касније, крајем године, кооптирана још два друга (Милан Радан и Коста Перичић). Новоформираном Комитету постављени су и ови за-

даци: да обједини здраве ћелије и повеже оне које су биле остављене без везе или су је саме изгубиле; да активира раније чланове који су се у међувремену пасивизирали; да повећа и прошири рад на даљем организовању у граду и читавом нашем крају; да успостави сталне везе на терену и са старијим партијским форумом; да поведе бригу за организовање технике и др.

Задачи су за ондашње тешке прилике били доста обимни, а требало их је извршити под врло неповољним условима. Па ипак, упркос свему томе, они су за релативно кратко вријеме били готово сви извршени. Штавише, у том периоду изведено је и неколико акција (издавање и растурање летака и паролна, прекидање свјетла приликом државних свечаности, манифестовање у виду излета о Првом мају и другим радничким празницима, судјеловање у демонстрацијама 1932. године итд.). Иако са примитивним средствима, успјело се да се у првим мјесецима 1932. године издају и два-три броја илегалног локалног билтена — листа „Револуционар“.

Разумије се да та активност и борба организације није остала незапажена од полиције, која је вршила честа хапшења и кажњавања, али јој није полазило за руком да изврши провалу у организацији.

Захваљујући великом залагању руководећих другова и уздигнутијих чланова на терену, пребројене су ипак све те тешкоће илегалне борбе и била савладана и та криза наше организације.

Убрзо је дошло до разграђавања и повећавања броја чланова организације. Наметнула се потреба да се сазове окружна партијска конференција. Припремни комитет је и организовао њено одржавање у зиму 1933. године, ноћу, у Његошевој улици, у просторијама Никшићке акционарске штампарије (кључ нам је дао графички радник Божо Радојевић).

Конференцији су присуствовали делегати готово са читавог подручја — округа. Пошто је поднесен извјештај Припремног комитета о дјелатности и стању организације, као и извјештаји делегата о организацији и приликама на терену, развила се дискусија. На крају је изабран Привремени окружни комитет за срезове никшићки и шавнички. У Комитет су били изабрани: Ниша Милановић, Сава Ковачевић, Илија Мартиновић, Јован Ковачевић — Брђо, ја и још неки другови.

Ваља поменути да је конференција поставила новом Окружном комитету и задатке: да се обнови издавање листа „Револуционар“ и створе могућности за побољшање партијске технике; да се нађе начин за оснивање партијске организације у Требињу и за успостављање везе са организацијом у Боки и партијским руководством у Херцеговини.

Комитет је у наредном периоду, поред више осталих, извршио и поменуте задатке. У Требиње је нешто касније био упућен Мирко Трапарић, који је онамо основао, тј. обновио, партијску ћелију и повезао је са нама. Такође је, посредством Саве Ковачевића, извршено повезивање са Николом Ђурковићем у Рисну,

односно партијском организацијом у Боки. Ја сам одлазио у Мостар ради повезивања са партијским руководством за Херцеговину, у чему сам и успио. Отада је редовно одржавана и веза са Покрајинским комитетом за Црну Гору и Боку.

Наша организација је већ тада била срећена и ојачана, а њена активност и утицај на радне масе повећани, тако да је спадала међу боље у Црној Гори. То потврђује и извјештај Окружног комитета из 1935. године (15. IX) који даје дјелитичну слику тадашње наше организације, политичких и других прилика у никшићком крају. Тај извјештај наводимо у цјелини:

„П. К. (Покрајинском комитету за Црну Гору и Боку).

Извјештавамо да имамо 3 МК и то у Грахову, Шавнику и Требињу. МК у Грахову има чланова 65, МК (у Шавнику?) има чл. 22 а МК у Требињу има 8. Наш ОК, који је истовремено и МК, има у Никшићу чл. 25, у Острогу има чл. 3, у Богетићима има чл. 5 (ћелија), у Горњем Пољу има чл. 5,

Социјални састав укупног чланства: радника 45, сељака 67, интелектуалаца 15, женских 6.

Синдикат: постоји мјесна група од 5 чл. од којих у Н. Ј. (?) налазе се 2. Свих 5 припадају нама. За остале струке и неквалификоване раднике тек смо у оснивању синд.

Рад на селу: ситни посјед код највећег дијела сељака, мали постотак богатих сељака, пензионера и сељака без имања. Њихова економска борба неорганизована, ређе избија око сјече шуме, испаше и послужја водом (натапања). Политичка свијест сеоц. маса још слаба, ми напредујемо код млађих сељака. Национално питање: у нашем крају постоји извјестан број националних незадовољника (зеленаша) неорганизованих, као појединци или браствен. повезани а сви као остатак покрета зел. из 1918. године. Њих за њихове представнике-вође не веже партијски програм већ традиционалне племенске везе. Наше везе са њима појединачне и личне јер немају организације. Сматрамо да је препоручљивије за овај крај радити са њиховим појединим присташама непосредно, него преко њихових многих представника за које се не може бити сигурно да ли имају кога за собом. У осталом потребно је питање добро простудирати пријед заузимања става по истом. То ће мо и учинити накнадно па вам јавити.

Политичка струјања: земљорадници имају (више као личне присталице М. В. (Марко Вујачић) већи број људи у овом срезу. Њихов утицај на масе доста јак, демократа има мањи број, утицај истих слаб. Још није отпочета јака агитација за стварање Ј. Р. З. Сматрамо да ће њој успјети што је на власти и неродне године да окупи већи број присташа. У нашем подручју фашистички трагови и базе доста слабе изузев Треб. Фашистичке организације сем неколике соколске чете и друштва по варошима и нема. Радимо и на растурању истих.

Техника: апарат технички још није добро организован код нас. Радимо да га учинимо бољим и ако оскудијевамо у техничким и материјалним средствима. Прилажемо тражену адресу.

Потребе нашег подручја и орган: као главне потребе и проблем овог краја постављају се: питање исхране, јавних радова и отписивање дугова и пореза. Поред ових главних питања има свако мјесто (село или варош) овог краја још по више њојих локалних потреба.

Потребе наше организације главне су ове: добри инструктори, већа количина литературе (штампе) и др. агитационог материјала и финансиска средства.

Ово је наш кратак извјештај, а за неколико дана послаћемо вам опширан.

Другарски поздрав
За О. К. ЗЕТ. (Зетски)¹

Мјесец дана касније, тј. средином октобра 1935. године, сазвана је и одржана, у кући Милице Јовановић у Горњем пољу, окружна партијска конференција. На њој је изабран и нови стални Окружни комитет у који су, према сјећању учесника на конференцији, изабрани: Ниша Милановић, Сава Ковачевић, Бошко-Боцо Лазовић, Илија Н. Мартиновић, Вељко Зековић, Павле Ковачевић, Коста Перишић, Митар Граховац, Бошко Н. Мартиновић и др.

Боцо Лазовић

ЈЕДНА ОДЛУКА УМИРНОГ СУДА ИЗ 1642. ГОДИНЕ

У свом раду *Из историје Црне Горе у XVI и XVII вијеку* до-нио сам у преводу двије арбитраже, односно пресуде умирног суда из 1643. године. Тада сам запазио да се у пресуди умирног суда из 1643. судије позивају на једну ранију арбитражу од септембра 1642. У Државном архиву у Венецији узалудно сам тражио овај докуменат. Није ми било јасно зашто се тај акт не налази у истој серији књига као и пресуде из 1643. године. Претпостављао сам да је докуменат изгубљен. Међутим приликом мог последњег истраживања у Хисторијском архиву у Задру пронашао сам овај докуменат. Интересантно је напоменути да се

¹ Архив Историјског института НРЦГ бр. 7442; V, 2а — 16 (36); — види др Т. Никчевић: Прилог изучавању политичких борби у Црној Гори 1929—1937, посебан отисак из Зборника радова ИСТОРИЈА XX ВЕКА III, стр. 93—94, издаје Институт друштвених наука. У цитираном извјештају, називи форума, мјеста и имена написани су скраћеницама, али их сада наводимо пуним називом. При ранијем препису извјештаја провукле су се ситније прешке, испуштена понека ријеч и слово, што сам, ради јасноће, исправио. Потпис „ЗЕТ-ски“ на извјештају био је псеудоним који сам ја имао у оно вријеме.